

Procedure voor ethische toetsing van onderwijsgebonden onderzoek in klassikaal Bachelor onderwijs

Commissie Ethiek Faculteit der Geesteswetenschappen Universiteit van Amsterdam

Inleiding

Al het onderzoek in de faculteit waarbij deelnemers betrokken zijn (tests, vragenlijsten, interviews, observaties) en/of waarin persoonsgegevens worden verwerkt, ook het onderwijsgebonden onderzoek, dient ter goedkeuring te worden voorgelegd aan de Commissie Ethiek.

De Commissie Ethiek toetst ieder afzonderlijk onderzoek waarin met deelnemers en/of persoonsgegevens wordt gewerkt en ziet er op toe dat het voldoet aan de richtlijnen rondom ethiek en AVG. Het onderzoek dient te zijn goedgekeurd door de Commissie Ethiek **vooráfgaand** aan de uitvoering. Wanneer niet met deelnemers en/of persoonsgegevens wordt gewerkt, is het niet nodig een aanvraag in te dienen bij de Commissie Ethiek.

Uitzonderingspositie klassikaal BA onderwijs

In een aantal bacheloropleidingen aan de Faculteit der Geesteswetenschappen dienen studenten tijdens het eerste, tweede en/of derde jaar onderzoek uit te voeren als onderdeel van een cursus waarbij zij met deelnemers in aanraking komen.

Het Dagelijks Bestuur heeft op 20 oktober 2020 op advies van de Commissie Ethiek besloten om voor klassikaal onderwijsgebonden onderzoek binnen de BA-opleiding de werkwijze te vereenvoudigen en in plaats van individuele aanvragen voor ieder los onderzoek een parapluaanvraag, ingediend door de docent, mogelijk te maken onder strikte voorwaarden.

De docent legt bijtijds één overkoepelende aanvraag ter goedkeuring van het onderwijsgebonden onderzoek binnen de cursus voor aan de Commissie Ethiek. Dit is alleen toegestaan bij standaardonderzoek. Dit houdt in:

- de deelnemers zijn wilsbekwame volwassenen (>16 jaar);
- de deelnemers behoren niet tot een kwetsbare groep;
- er is geen sprake van misleiding, mogelijk ongemak of mogelijke schadelijke effecten;
- er wordt geen gebruik gemaakt van bijzondere persoonsgegevens (zie Appendix 1);
- de methoden voor zowel de werving als het onderzoek zijn standaard binnen het vakgebied;
- er wordt gebruik gemaakt van de standaard formulieren voor de brochure en toestemming.

De docent geeft aan wat de onderwerpen van het onderzoek zullen zijn, welke methoden worden gebruikt en welke criteria gebruikt zullen worden bij de selectie van deelnemers.

De docent vult alle gegevens in die in de portal gevraagd worden m.b.t. AVG en ethiek en dient een informatiebrochure en een toestemmingsformulier in die nauwgezet gevolgd zullen worden bij de daadwerkelijke onderzoeksvoorstellen en het opstellen van de uiteindelijke formulieren.

Na goedkeuring van de overkoepelende aanvraag is de docent verantwoordelijk voor het controleren van de onderzoeksvoorstellen van de studenten en de informatiebrochures en toestemmingsformulieren die verstrekt zullen worden aan de deelnemers waarin de formulering is aangepast aan het specifieke onderzoek.

De docent geeft de studenten instructie over aspecten van ethiek en AVG in het onderzoek (zie Appendix 1) waaronder het bewaren van privacygevoelige informatie door de studenten (o.a. verplicht gebruik van encrypted USB-sticks/laptops) en het verwijderen van persoonsgegevens van hun computer of telefoon zodra het onderzoek is afgerond.

Studenten dienen in hun verslag te rapporteren over hoe zij hebben gewerkt volgens de ethiek- en AVG-richtlijnen en dienen schriftelijk te verklaren dat zij na afronding van het onderzoek de persoonsgegevens hebben verwijderd van hun computer of telefoon.

Docent-/studentinstructie Ethiek en AVG

15-12-20

Check voor de laatste versie altijd <https://aihr.uva.nl/about-aihr/ethics-committee/ethics-committee.html>

Inleiding

De Commissie Ethiek FGw bewaakt de criteria voor ethisch handelen voor al het onderzoek aan de Faculteit Geesteswetenschappen waaraan personen deelnemen.

Wanneer je voor je onderzoek werkt met *deelnemers*, bijv. wanneer je interviews of vragenlijsten afneemt of observaties gaat doen, en/of als je werkt met *persoonsgegevens*, d.w.z. informatie die te herleiden is naar een persoon, heb je goedkeuring van de Commissie Ethiek nodig voordat je met je onderzoek begint.

Wanneer je werkt met *persoonsgegevens* is bovendien de AVG van toepassing en zijn er voorwaarden waar je aan moet voldoen om AVG-proof – en dus ethisch – te werken.

Ethiek

De volgende punten zijn van belang als je werkt met deelnemers:

- Deelnemers: gaat het om wilsbekwame volwassenen of om een kwetsbare groep (<16jaar, wilsonbekwaam, sociaal kwetsbaar)?
- Selectiemethode: voelen deelnemers zich mogelijk onder druk gezet (sociaal, financieel)?
- Vrijwillige deelname: kunnen deelnemers vrijelijk kiezen om mee te doen en altijd stoppen met deelnemen zonder nadelige gevolgen?
- Schadelijke effecten: heeft deelname bijv. negatief effect op je baan als je baas het hoort?
- Onverwachte resultaten: is bijv. op een scan te zien dat iemand misschien een tumor heeft of blijkt dat iemand iets illegaals heeft gedaan, wat doe je dan?
- Oncomfortabel onderzoek: wordt er bijv. naar emotionele herinneringen gevraagd of worden er vervelende elektroden op je hoofd geplakt (bijv. bij EEG onderzoek)?
- Anonimiteit en privacy: blijven de deelnemers anoniem of worden pseudoniemen gebruikt of is de deelnemer akkoord met het bekend maken van zijn/haar identiteit?
- Misleiding: soms kun je van te voren niet zeggen waar het onderzoek over gaat omdat anders het resultaat mogelijk wordt beïnvloed. In zulk soort gevallen moet je deelnemers achteraf op de hoogte stellen.
- Informatiebrochure en toestemmingsformulier: informatie en toestemming zijn essentieel bij onderzoek met deelnemers! Het gaat erom dat deelnemers van te voren precies weten wat er gaat gebeuren en waar zij nu precies toestemming voor geven.

AVG

Wat is de AVG?

De Algemene Verordening Gegevensbescherming is een Europese verordening die de regels voor de verwerking van persoonsgegevens door particulieren, bedrijven en overheidsinstanties in de hele Europese Unie standaardiseert. Met de AVG kent de Europese Unie één privacywet.

De AVG is van kracht sinds 25 mei 2018.

Wat zijn persoonsgegevens?

Persoonsgegevens zijn alle gegevens die direct of indirect, alleen of in combinatie te herleiden zijn naar een natuurlijk persoon. Deze gegevens kunnen bestaan uit tekst, beeld en geluid. De definitie "natuurlijke persoon" sluit rechtspersonen en overledenen uit. Persoonsgegevens zijn:

- Naam
- Adres
- Telefoonnummer
- E-mail

- Leeftijd / geboortedatum
- Gender
- Opleiding
- Beroep
- IP-adres
- Gezichtsafbeeldingen / audio / video opnames

Dan zijn er ook nog bijzondere persoonsgegevens. Dit is zeer gevoelige informatie waar je uiterst zorgvuldig mee om moet gaan. Als je bijzondere persoonsgegevens gaat gebruiken neem dan contact op met de Datasteward (datasteward-fgw@uva.nl) vanwege aanvullende maatregelen.

- Godsdienst of levensovertuiging
- Ras / etnische achtergrond
- Politieke voorkeur
- Gezondheid
- Seksuele leven
- Biometrische gegevens
- Genetische gegevens
- Lidmaatschap van een vakbond
- Strafrechtelijk verleden

Dan is er nog het BSN. Dat mag alleen in wettelijk bepaalde situaties gebruikt worden. Onderzoek valt hier niet onder, m.a.w. je mag voor je onderzoek nooit een BSN vragen aan je deelnemers.

Wat betekent “verwerking van persoonsgegevens” precies?

Onder het ‘verwerken’ van persoonsgegevens valt alles wat je als onderzoeker met die gegevens doet of door een ander laat doen: binnenhalen, opslaan, bewaren, analyseren, anonimiseren, aan anderen laten zien, publiceren.

Mag ik met persoonsgegevens werken en zo ja hoe?

Voordat je gaat werken met persoonsgegevens, maak je twee belangrijke afwegingen:

1. Mag ik de persoonsgegevens verwerken?
2. En zo ja, hoe verwerk ik de persoonsgegevens op een zorgvuldige manier?

Voor stap 1 heb je nodig:

A. een **concreet doel** voor de verwerking (bv: het vragen van een email adres om een deelnemer concrete informatie toe te kunnen sturen) en

B. een (juridische) **grondslag** voor de verwerking.

De juridische grondslag voor onderzoek is Toestemming of in een zeer uitzonderlijk geval Gerechtigd belang (het belang van het onderzoek afgewogen tegen de inbreuk op de privacy van de deelnemer).

Wanneer je toestemming vraagt aan je deelnemers ben je verplicht ze goed te informeren m.b.v. een informatiebrief zodat zij weten waar ze nu precies goedkeuring voor geven. Actieve goedkeuring (dus geen voorgevulde vakjes!) is nodig voor:

- deelname (ook bij anoniem onderzoek)
- opnames audio en video
- persoonsgegevens delen met derden

Alleen als er én een concreet doel is én een grondslag, mag je de persoonsgegevens verwerken.

Na voltooiing van stap 1 gaat het bij stap 2 om **de manier waarop je de persoonsgegevens verwerkt**. Denk daarbij aan:

- Niet meer gegevens opvragen dan nodig is voor het doel
Dataminimalisatie; need to know NIET nice to know.
- Gegevens veilig opslaan
  - zorg voor een veilige opslagplaats - liefst UvA opslag en in de cloud (geen Dropbox of GoogleDrive), haal data zo snel mogelijk van mobiele apparaten af;
  - gebruik naast een wachtwoord ook encryptie (bv. Bitlocker), zéker op mobiele apparaten;
  - scheid contactgegevens van onderzoeksgegevens;
  - anonimiseer je data zo snel mogelijk (de link met de deelnemer wordt onherroepelijk verbroken – OOK de onderzoeker weet dan niet meer wie wie is!) of als dat niet kan, pseudonimiseer je data (de deelnemer is terug te vinden m.b.v. een sleutel).
- Toegang tot de gegevens goed regelen (autorisaties).
- Concrete bewaartermijnen vaststellen (voor persoonsgegevens: zo kort mogelijk, verwijderen zodra ze niet meer nodig zijn (dataminimalisatie), voor anonieme data: de standaardbewaartermijn in de Geesteswetenschappen is 10 jaar).
- Verwerkingsovereenkomsten afsluiten als je persoonsgegevens deelt met anderen of door anderen laat bewerken.

Considerations when using personal data

En nu?

Heel kort samengevat, wanneer je werkt met deelnemers heb je goedkeuring van de Commissie Ethiek nodig voordat je met je onderzoek begint en wanneer je werkt met persoonsgegevens is de AVG van toepassing. De AVG vereist dan registratie van je project. Beide kan worden geregeld via de [Ethics Data Management Review portal](#). De EDMR portal is te vinden op rr.uva.nl. Met je UvAnetID kun je inloggen bij FGW. Daar kun je een nieuw project aanmaken en vervolgens de vragen in de checklists beantwoorden.

Studenten kunnen niet zelf een aanvraag indienen. De docent/begeleider is de verantwoordelijk onderzoeker en hij/zij moet in de portal het project creëren en de aanvraag indienen. Het is echter wel mogelijk voor de begeleider om een assistent aan te wijzen (onder de tab collaborator). Zodra het project is gecreëerd kan de student de checklists invullen en de informatiebrochure en het toestemmingsformulier uploaden. Wanneer dat is gedaan controleert de docent/begeleider de aanvraag en dient 'm in als alles akkoord is.

Voor meer informatie:

[Ethics Committee Faculty of Humanities](#)

[De AVG en onderzoek aan de UvA](#)

[Veelgestelde vragen AVG en onderzoek](#)

[Research Data Management](#)